It's anders.

Een casestudie naar codewisseling binnen een tweetalig koppel.

Ricardo Overeem, 4080750
Blok 4, 27 juni 2016
Dr. Jacomine Nortier
Dr. Marko Simonovic
BA Eindwerkstuk Nederlandse Taal en Cultuur
NE3VD11017
Universiteit Utrecht

Samenvatting

Dit onderzoek is een casestudie naar een tweetalig koppel, bij wie wordt onderzocht hoe codewisseling, in hun geval in Engels-Nederlands, tot uiting komt. Er is begonnen met een overzicht creëren van de bestaande literatuur, wat het theoretisch kader vormt. Na het afnemen van meerdere gesprekken, die de data vormen, zijn deze uitgetypt wat leidde tot de transcripten. Na grondige analyse van deze transcripten zijn er meerdere patronen naar voren gekomen, die gekoppeld zijn aan het geschetste theoretisch kader.

De patronen die zijn opgesteld beschrijven situaties waarin codewisseling op een opvallende manier plaatsvindt. Codewisseling komt binnen deze casus voornamelijk voor wanneer er sprake is van een gebrek aan vaardigheid, of als linguïstische onzekerheid een rol speelt, als er eigennamen worden gebruikt als triggers, als er een emotionele lading verbonden zit aan de uiting of als er een statement gemaakt wordt. Een opvallende reden voor codewisseling komt naar voren wanneer participant F. over Oeganda vertelt.

Er zijn drie kenmerken aan het licht gekomen die de codewisseling binnen dit tweetalig koppel kenmerken. Ten eerste kan gesteld worden dat de gesproken taal en aanwezigheid van codewisseling afhankelijk is van het onderwerp dat wordt besproken en de emoties die dat onderwerp met zich meebrengt. Ten tweede vindt codewisseling bij dit tweetalig koppel niet plaats om inter-persoonlijke relaties te bepalen en ten slotte bepaalt de taalvaardigheid van de participanten de mate van codewisseling.

Bij een vergelijking van de genoemde patronen en kenmerken aan de literatuur kan gesteld worden dat deze casus in grote mate aansluit op het daarin geschetste heersende beeld van codewisseling. Een aantal punten, zoals het ontwijken van de moedertaal binnen emotionele situaties, druisen echter in tegen wat in de literatuur wordt beweerd. Vervolgonderzoek binnen een grotere populatie zou uitsluitsel kunnen bieden.

Voorwoord

Het boekwerk dat u zojuist heeft geopend is het Eindwerkstuk van mijn Bachelor Nederlandse Taal en Cultuur. Het is het eindproduct van cursussen, veel nota's en nog meer colleges. Waar ik met grote angst begonnen ben en opkeek tegen al het werk dat verricht zou moeten worden, begon ik gedurende het proces te merken dat ik het stiekem wel leuk vond. De angst verdween als sneeuw voor de zon toen ik doorkreeg dat, ondanks de vele uren die erin gaan zitten, het niveau niet onmogelijk is. De afgelopen drie jaar heeft me klaargestoomd om op dit moment een product te kunnen inleveren waar ik trots op ben.

De aanleiding voor het onderwerp codewisseling binnen tweetalige koppels kent zijn oorsprong binnen de cursus *Meertaligheid in Nederland Vroeger en Nu*, dat ik vorig jaar in blok 3 heb mogen volgen. In deze cursus was een van de toetsingsmomenten een klein onderzoek dat uitgevoerd moest worden binnen een tweetalige situatie. Destijds heb ik, samen met een studiegenoot, een licht oriënterend onderzoek gedaan naar mijn vader en zijn vrouw uit Oeganda.

Op 3 maart 2016 had ik mijn eerste afspraak met Jacomine Nortier, mijn begeleidster. Na een inspirerend overleg, waarin ik aangaf me opnieuw te willen focussen op codewisseling, zijn we tot de conclusie gekomen dat ik onderzoek zou gaan doen naar een internetforum voor islamitische meisjes. Na enige tijd van inlezen, kwam ik erachter dat ik niet gepassioneerd genoeg was over dat onderwerp. Toen ik terugdacht aan het onderzoek dat ik het jaar daarvoor had uitgevoerd, werd ik echter direct enthousiast. Ik wilde opnieuw deze situatie onderzoeken, maar ditmaal grootschalig en gekoppeld aan literatuur om met interessante theorieën te kunnen komen. Tijdens een gesprek met Jacomine Nortier presenteerde ik haar de onderwerpswijziging, waar ze direct in mijn enthousiasme meeging en het onderzoek van start kon gaan.

Graag wil ik Jacomine Nortier bedanken voor de vele input op het gebied van literatuur en alle adviezen die me zicht hebben gegeven wanneer ik door de bomen het bos niet meer kon zien. Daarnaast wil ik mijn vader en Flavia bedanken, daar dit onderzoek zonder hun participatie niet had kunnen bestaan. Ten slotte wil ik iedereen bedanken die mij uit de boeken heeft getrokken toen mijn leven uit het lezen van artikelen bestond.

En als laatste wil ik u als lezer bedanken dat u de tijd neemt om dit onderzoek te bestuderen en hoop ik ten zeerste dat de uitkomsten u zullen interesseren.

Ricardo Overeem.

Inhoudsopgave

Samenvatting 1

Voorwoord 2

Inhoudsopgave 3

Hoofdstuk 1. Inleiding 5

Hoofdstuk 2. Theoretisch Kader 6

2.1. Takken van Onderzoek 6

2.2. Sociolinguïstische Theorieën 7

2.2.1. Gumperz 7
2.2.2. Markedness-model 8
2.2.3. De Conversatie-analyse-benadering 9

2.3. Veelvoorkomende situaties 10

2.4. Attitudes 11

2.5. Gebalanceerde vs. dominante tweetaligen 11

2.6. Grammaticale dimensie 12

2.6.1. Soorten wisselingen 12
2.6.2. Constraints op codewisseling 13
2.6.3. MLF-model 14
2.6.4. Grammatica bij L2-leerders 15

2.7. Onderzoeksvraag en hypotheses 17

Hoofdstuk 3. Methode 18

3.1. Proefpersonen 18

3.2. Instructie 18

3.3. Dataverzameling 19

3.4. Transcriberen 19

3.5. Analyse 19

Hoofdstuk 4. Resultaten 20

4.1. Overzicht 20

4.2. Algemene opmerkingen 21

4.3. Patronen binnen Flavia's wisselingen 21

4.3.1. Taalvaardigheidsgerelateerde functie 21
4.3.2. Nederlandse woorden (eigennamen) 21
4.3.3. Linguïstsiche onzekerheid 22
4.3.4. Emotionele lading 22
4.3.5. Statements 22

4.3.6. Oeganda 23

4.4. Effect van tweetaligheid op relatie 23

Hoofdstuk 5. Discussie 25

5.1. Koppeling aan literatuur 25

5.1.1. Vier patronen 25
5.1.2. Veelvoorkomende situaties 26
5.1.3. L2-leerders 27
5.1.4. Grammatica 27

5.2. Antwoord op de onderzoeksvraag 28

Hoofdstuk 6. Conclusie 29

6.1. Samenvatting 29

6.2. Kritische noot 29

6.3. Suggesties voor vervolgonderzoek 29

Bibliografie 30

Bijlage 1: Transcriptieconventies 32

H1. Inleiding

In 2008 vertrekt Flavia uit Oeganda. Ze laat daar alles achter om een nieuw leven te beginnen in Nederland. Doordat zij, naast het Lusoga, Engels als moedertaal heeft, kan ze zich in ieder geval redden in Nederland. De meeste dagelijkse activiteiten zijn prima uit te voeren als je het Engels beheerst. Dat een broodje halen bij de bakker in het Engels wel zal lukken, spreekt voor zich, maar hoe komt een relatie tot stand als beide partners niet dezelfde moedertaal hebben? Is liefde in staat te functioneren over taalgrenzen heen?

Deze vragen hebben allemaal de revue gepasseerd toen ze Ronald acht jaar geleden ontmoette. Hij is geboren in Nederland, heeft het Nederlands als moedertaal en leerde Engels spreken binnen het voortgezet onderwijs.

Ronald en Flavia zijn een tweetalig koppel, wat inhoudt dat ze beiden een andere moedertaal hebben (Piller, 1997, p. 230). In de bestaande literatuur is slechts weinig onderzoek naar tweetalige koppels. Onderzoek hiernaar zou interessante inzichten kunnen leveren op het gebied van codewisseling. Een koppel is namelijk een van de kleinste sociale eenheden waarbinnen codewisseling plaats kan vinden. De reden dat er slechts weinig onderzoek is binnen deze doelgroep is omdat de communicatie die binnen stellen plaatsvindt niet altijd direct te observeren is. Deze gesprekken vinden plaats achter gesloten deuren en zijn een in-group-fenomeen. Aanwezigheid van de onderzoeker die niet tot de in-group behoort, heeft de observer's paradox ten gevolge. Dit houdt in dat de proefpersonen hun gedragingen aanpassen doordat ze weten dat ze geobserveerd worden (Nortier, 1994, p. 10-11). Bij een groot deel van de verrichte onderzoeken is dat de achilleshiel. Zo schrijft Piller (1997) dat ze dit probleem wilde oplossen door een videocamera naar de participanten op te sturen en ze een instructie op papier te geven zodat ze het er zelf zouden gaan praten en er geen sprake zou zijn van een observer's paradox. Toen de respondenten alsnog het gesprek met de camera gingen voeren en de onderzoeker zelfs aanspraken als 'Lieve Camerapersoon', bleek dat deze methode ook niet werkte. Als mensen zich ervan bewust zijn dat hun taalgebruik wordt opgenomen, bestaat de kans dat ze niet praten zoals ze dat normaal doen, maar gaan spreken zoals zij denken dat van hen verwacht wordt.

Dit onderzoek probeert deze problemen te overbruggen. Doordat Ronald mijn vader is en ik al acht jaar lang bij hem en zijn vrouw over de vloer kom, zit ik in een unieke positie. Een positie waarin ik onderdeel ben van de betreffende in-group en de observer's paradox voor mij niet, of slechts in kleine mate, geldig is.

Zoals hierboven al kort aangegeven, focust dit onderzoek op codewisseling binnen een tweetalig koppel. Codewisseling wordt door Auer (1998) gedefinieerd als 'Een (deel van een) verbale actie, waarbij twee of meer codes worden afgewisseld binnen één uiting (1).' Met codes wordt in dit verband gedoeld op talen en variëteiten.

De onderzoeksvraag binnen dit onderzoek luidt:

Op welke manier komt codewisseling binnen een tweetalig koppel tot uiting?

In Hoofdstuk 2 zal het theoretisch kader worden geschetst en wordt de onderzoeksvraag toegespitst met de daarbij horende hypotheses. Vervolgens wordt in Hoofdstuk 3 de methode omschreven, waarna de data worden geanalyseerd en in de resultatensectie van Hoofdstuk 4 gepresenteerd worden. Vervolgens wordt de onderzoeksvraag beantwoord in de discussie in Hoofdstuk 5, waarna met de conclusie wordt afgesloten in Hoofdstuk 6.

H2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zal een theoretisch kader geschetst worden, waarin de huidige stand van zaken met betrekking tot het onderzoek naar codewisseling wordt beschreven. Paragraaf 2.1 begint met een korte inleiding in de verschillende takken van onderzoek binnen codewisseling. In paragraaf 2.2 worden diverse theorieën binnen de sociolinguïstische tak beschreven, waarna in paragraaf 2.3 situaties waarin codewisseling vaak voorkomt worden besproken. 2.4 geeft een beeld over de bestaande attitudes ten opzichte van codewisseling. Het verschil tussen gebalanceerde en dominante tweetaligen komt aan bod in 2.5, waarna het hoofdstuk in 2.6 wordt afgesloten met de grammaticale benadering.

2.1 Takken van onderzoek

Het onderzoek naar codewisseling kan ingedeeld worden in drie verschillende invalshoeken. Ten eerste de sociolinguïstische (2.2) die wisselingen probeert te verbinden met de sociolinguïstische situatie waarin het gesprek plaatsvindt. Ten tweede de pragmatische benadering, waarin betekenissen van wisselingen worden achterhaald. Dit gaat voornamelijk in op de relatie tussen de gesprekspartners, of zij bijvoorbeeld elkaars taal overnemen (convergeren) of juist niet (divergeren). Ten slotte is er de grammaticale dimensie die regels tracht op te stellen met verbinding tot codewisseling: wat kan wel en wat kan niet? (Auer, 1998, p. 3; Gardner-Chloros, 2009, p. 10).

Auer heeft gekeken naar de conversationele aspecten, zoals de functie van wisselingen binnen het gesprek en de redenen waarom codewisseling plaatsvindt. Hij legt de nadruk op de taalkeuzeonderhandelingen die plaatsvinden (Auer, 1995, p. 132). Er zijn vier veelvoorkomende patronen die elk hun implicaties hebben op het gesprek:

1. *Gespreksgerelateerde codewisseling*
   Binnen gespreksgerelateerde wisselingen zijn de wisselingen verbonden aan het onderwerp van het gesprek. Als er een ander onderwerp aan bod komt, wisselt de spreker van taal:
   Ia: A1 A2 A1 A2//B1 B2 B1 B2[1]
   Ib: A1 A2 A1 A2 A1//B1 B2 B1 B2
   Een voorbeeld van gespreksgerelateerde codewisseling is een gesprek dat gevoerd wordt door twee bewoners van Hemnesberget in Noorwegen. Toen zij over hun werk spraken, gebruikten zij het Standaard Noors, maar toen ze het hadden over hun familie en zaken die het dorp aangaan, wisselden zij naar het lokale dialect (Blom & Gumperz, 1972).
2. *Voorkeursgerelateerde codewisseling*
   Voorkeursgerelateerde wisselingen geven de voorkeur van een spreker aan. Deze voorkeur kan afhankelijk zijn van taalvaardigheid of politieke motivatie:
   IIa: A1 B2 A1 B2 A1 B2 A1 B2 (spreek- en luistertaal)
   In dit geval beheersen beide sprekers beide talen, maar doordat ze beide een andere voorkeur hebben, die gebaseerd kan zijn op hoe goed ze de taal beheersen of om bepaalde waarden die een taal heeft, kiezen ze ervoor om beide een andere taal te spreken, maar begrijpen ze elkaar wel. In de praktijk komt dit voor in de Euregio. Dit is een samenwerkingsverband tussen Nederland en Duitsland. In vergaderingen spreken de Duitsers Duits en de Nederlanders Nederlands. Door hun receptieve vaardigheden, kunnen ze elkaar begrijpen (ten Thije, 2010).
   IIb: A1 B2 A1 B2 A1//A2 A1 A2 A1 (taalonderhandelingen)

[1] letter=taal/cijfer=spreker

Als er taalonderhandelingen plaatsvinden, hebben beide sprekers een andere voorkeurstaal waarin ze het gesprek willen voeren. Ze beginnen elk met hun voorkeurstaal (zoals bij spreek- en luistertaal), maar uiteindelijk wisselt een van de sprekers naar de voorkeurstaal van de ander.

3. *Gespreksgerelateerde & deelnemersgerelateerde codewisseling*
   Dit soort wisselingen is afhankelijk van het gesprek dat wordt gevoerd. Er vinden wisselingen binnen beurten plaats. De oorzaak hiervan kan zijn dat er geen duidelijke base-language is binnen het gesprek (IIIa) of dat een spreker kiest welke taal het meest gepast is (IIIb):
   IIIa: AB1 AB2 AB1 AB2
   Wanneer er wisselingen binnen een beurt van de sprekers blijven plaatsvinden, zoals bij IIIA, is het onduidelijk welke taal de base-language is. Dit kan bijvoorbeeld voorkomen wanneer sprekers citaten uit een andere taal aanhalen, maar ook als sprekers niet goed weten welke taal het meest geschikt is.
   IIIb: AB1//A2 A1 A2
   In dit geval begint een spreker met meerdere talen in een uiting, maar kiest hij uiteindelijk alsnog welke taal het meest geschikt is en wordt het gesprek daarin afgemaakt.
4. *Transfer*
   Als er sprake is van *transfer* wordt er een enkel woord van taal B in taal A gebruikt, waardoor er nauwelijks nog gesproken kan worden van codewisseling. Veelal is dit taalvaardigheidsgerelateerd:
   IV: A1 [B1] A1 (Auer, 1995, p. 124-126).

Deze situatie komt bijvoorbeeld voor wanneer jongeren wisselen naar een Engels woord of een woord uit straattaal en dat invoegen in hun eigen taal, maar na dit woord weer verder spreken in de taal waar ze mee begonnen zijn.

Uit de literatuur wordt duidelijk dat veel auteurs van mening zijn dat er in het onderzoek naar codewisseling teveel gefocust wordt op de grammaticale invalshoek en ze meer nadruk willen op de sociale en psychologische context van het gesprek (Auer, 1995, p. 115-116, 123; Bentahila & Davies, 1992, p. 443).

2.2 Sociolinguïstische Theorieën

Gardner-Chloros beschrijft in haar boek *Code-Switching* (2009) drie sociolinguïstische theorieën binnen het onderzoek naar codewisseling. Ten eerste de situationele vs. metaforische wisselingen, de wij-code en zij-code en variatie binnen en tussen taalgemeenschappen van Gumperz. Ten tweede het markedness-model van Myers-Scotton en ten slotte de conversatie-analyse-benadering van Li Wei, welke ingaat tegen de sociolinguïstische benadering.

2.2.1 Gumperz

Volgens Gumperz zijn er twee soorten wisselingen: situationele wisselingen en metaforische wisselingen. Situationele wisselingen worden veroorzaakt door een verandering in de situatie. Er is een nieuw onderwerp geïntroduceerd, waarvoor slechts één taal gepast is. Bij metaforische wisselingen verandert er niets in de situatie en wisselt de spreker om een speciale communicatieve boodschap uit te dragen (Li Wei, 1998, 156-157; Gardner-Chloros, 2009, p. 58-59). Een voorbeeld van metaforische wisselingen is het gesprek dat door twee bewoners van Hemnesberget in Noorwegen wordt gevoerd (zoals in 2.1). Toen zij over hun werk spraken, gebruikten zij het Standaard Noors, maar toen ze het hadden over hun familie en zaken die het dorp aangaan, wisselden zij naar het lokale dialect (Blom & Gumperz, 1972).

Een tweede onderscheid dat Gumperz maakt is de wij-code tegenover de zij-code. De wij-code is de minderheidstaal die in informele situaties wordt gebruikt door leden van een in-group. Door deze taal te gebruiken geven ze aan dat ze bij elkaar horen. De zij-code is de meerderheidstaal die voornamelijk in formele situaties wordt gebruikt als wordt gecommuniceerd met de out-group (Gardner-Chloros, 2009, p. 56-57). De wij-code wordt bijvoorbeeld gebruikt wanneer verschillende leden van een groep bij elkaar zijn op bijvoorbeeld een verjaardag, zonder dat er iemand van de out-group aawezig is, terwijl de zij-code meer wordt gebruikt binnen formele situaties waarin gecommuniceerd wordt met iemand van de out-group, zoals in een werkomgeving.

Ten slotte maakt Gumperz nog een laatste onderscheid. Dat is variatie binnen en tussen taalgemeenschappen. Variatie binnen taalgemeenschappen komt voort uit de verschillen die bestaan op domeinen, zoals leeftijd, geslacht en netwerk. Er wordt dan bijvoorbeeld gekeken op welke manieren taal verschilt tussen mannen en vrouwen of tussen jongeren en volwassenen. Bij variatie tussen taalgemeenschappen worden verschillende situaties waarin codewisseling plaatsvindt met elkaar vergeleken (Gardner-Chloros, 2009, p. 59-60). Een voorbeeld hiervan in te vinden in onderzoek van McClure & McClure (1988) waarin ze het verschil in Spaans-Engelse wisselingen onderzochten tussen Mexico en Spanje, waaruit is gebleken dat Engels in Spanje voornamelijk werd gebruikt in de pers en op het gebied van economie, terwijl het gebruik van Engels in Mexico vaak een ironische bedoeling heeft. De oorzaak van deze negatieve lading die het Engels in Mexico heeft, komt doordat ze grenzen aan een Engelssprekend land, met een ander normen- en waardenpatroon.

2.2.2 Markedness-model

Het Markedness-model van Myers-Scotton heeft twee belangrijke uitgangspunten. Het eerste is het bestaan van RO-sets. Dit staat voor rights-and-obligations en houdt in dat er bepaalde normen bestaan over welke wisselingen wel en niet geaccepteerd zijn binnen een bepaalde situatie en voornamelijk of wisselen überhaupt geaccepteerd is (Li Wei, 1998, p. 158). Sprekers hebben altijd twee mogelijkheden: ze kunnen meegaan met de verwachtingen of ze kunnen tegen deze verwachtingen ingaan. Als een spreker meegaat met de verwachtingen wordt dit een ongemarkeerde keuze genoemd en als een spreker hiervan afwijkt, wordt dit een gemarkeerde keuze genoemd (Myers-Scotton, 1993, p. 479). De keuze van een spreker om te handelen volgens de conventie of om linguïstische variatie aan te brengen geeft betekenis aan het gesprek (Li Wei, 1998, p. 158).

Er zijn vier verschillende patronen binnen de keuze voor een gemarkeerde of ongemarkeerde uiting:

1. De sequentiële ongemarkeerde keuze: De spreker wisselt van de ene naar de andere taal, maar dit blijft een ongemarkeerde keuze, doordat de situatie is veranderd.
2. De codewisseling als ongemarkeerde keuze: De spreker wisselt, terwijl beide talen ongemarkeerd zijn.
3. De gemarkeerde keuze: Als een spreker wisselt van taal om zo aan te geven dat hij het niet eens is met de huidige RO-balans en verdeling van posities is dit een gemarkeerde keuze.
4. De verkennende keuze: De spreker wisselt om af te tasten welke keuze gemarkeerd en ongemarkeerd is, omdat er geen conventies bestaan voor deze situatie (Myers-Scotton, 1993, p. 480).

Het tweede uitgangspunt is het onderhandelingsprincipe. Dit houdt in dat mensen aan codewisseling doen om inter-persoonlijke relaties en het al dan niet lid-zijn van een groep te onderhandelen (Myers-Scotton, 1993, p. 478). Onderstaand is een voorbeeld te vinden dat zich afspeelt in een bank in Nairobi:

1) Bediende: Ee-sema.[2]
Zeg (Wat wil je?)
Klant: Nipe fomu ya kuchukua pesa.
Geef mij formulier de nemen geld.
Bediende: Nipe kitabu kwanza.
Geef mij boek eerst.
Klant: Hebu, chukua fomu yangu.
Zeg, neem formulier mijn (Zeg, geef je me m'n formulier?)
Bediende: Bwana, huwezi kutoa pesa leo kwa sababu hujamaliza
Meneer, kan je niet geld geven vandaag want je dagen doorbrengen
siku saba.
zeven (Meneer, ik kan u geen geld geven omdat de vorige keer nog geen zeven dagen geleden is.)
Klant: **Konya an marach.**
Help, een probleem. *(Help, ik zit in de problemen.)*
Bediende: **Anyalo kony, kik inuo kendo.**
Ik kan helpen, maar niet opnieuw.
(Myers-Scotton, 1993, p. 484).

Swahili is de taal waarin gesproken wordt in een officiële situatie, zoals de bank. Wanneer de klant echter de sociale afstand tot de medewerker wil verkleinen in de hoop dat hij dan alsnog geld kan opnemen, wisselt hij naar het Luo (vetgedrukt), wat hun gemeenschappelijke lokale taal is. In dit voorbeeld is een gemarkeerde keuze te zien, omdat hij wisselt naar een andere taal om de afstand van de persoonlijke relatie tussen de sprekers te verkleinen en daarmee aangeeft dat hij het niet eens is met de bestaande RO-set.

Er is echter veel kritiek op het Markedness-model. Gesteld wordt dat de RO-sets over een bepaalde situatie niet hetzelfde zijn bij sprekers, waardoor er continu onderhandelingen tussen de sprekers plaatsvinden en wordt gekeken of ze elkaar begrijpen (Li Wei, 1998, p. 159). Ook wordt gezegd dat codewisseling plaats kan vinden om de aandacht van een gesprekspartner te trekken die het gesprek lijkt te verlaten. Aangezien er niet een vaste taal wordt gebruikt om aandacht te trekken of om een nieuw onderwerp te introduceren, wordt er gebruik gemaakt van de tegengestelde taal. Aangezien het puur gaat om de wisseling en niet om de bestaande conventies is dit een motivatie om een tegenstander van Myers-Scottons model te zijn (Li Wei, 1998, p. 160-161). Dit houdt in dat het markedness-model kijkt naar het niveau van de samenleving en de normen die daarbinnen heersen, wat een macroperspectief is. Li Wei kijkt naar het niveau van het gesprek, waardoor hij codewisseling vanuit een microperspectief ziet. De methode die Li Wei aanhoudt vanuit zijn visie is de Conversatie-analyse-benadering, die hieronder verklaard zal worden.

2.2.3 De Conversatie-analyse-benadering

Waar het Markedness-model focust op de bestaande conventies binnen een samenleving, staat de context van een gesprek centraal binnen de conversatie-analyse benadering. Volgens aanhangers komt de context binnen het gesprek tot stand en is deze afhankelijk van diverse sociale factoren, zoals gender en gespreksonderwerpen. Deze factoren creëren samen de context waarbinnen de conventies worden bepaald (Li Wei, 2005). Met dit model worden how-vragen tegenover why-vragen gezet. Het is belangrijk om eerst te kijken hoe de wisselingen plaatsvinden (how) en binnen welke context, voordat deze geanalyseerd

[2] Normaal: Swahili
Vetgedrukt: Luo

kunnen worden (why), waarmee het doel van de wisseling wordt achterhaald (Li Wei, 1998, p. 162-163).

Er liggen drie fundamentele principes ten grondslag aan de conversatie-analyse-benadering:

1. Relevantie: Het is de vraag of wetenschappers de intentie van de gespreksdeelnemers zichtbaar kunnen maken.
2. Resultaat: Er moet aangetoond worden dat de context daadwerkelijk invloed heeft op het gesprek.
3. Balans tussen sociale structuur en gespreksstructuur: Je mag niet aannemen dat sprekers wisselen om identiteit, attitudes e.d. aan te geven, maar je moet aantonen hoe er tegen identiteit wordt aangekeken doordat er gewisseld wordt (Li Wei, 1998, p. 162-163).

De sociale en situationele context van het gesprek wordt aangegeven door de strategische activiteiten van sprekers. Binnen deze context passen zij hun communicatieve gedrag aan binnen een sociaal geaccepteerde matrix van conventies. Dit wordt contextualisatie genoemd. Contextualisatie kan worden aangewezen door middel van contextualisatie *cues*, deze kunnen onderwerpswijzigingen, maar ook ironie, sociale identiteiten of attitudes aangeven (Li Wei, 1998, p. 163-164). Onderstaand volgt een voorbeeld, waarin een student naar het huis gaat van een vrouw die hij gaat interviewen. De man van de vrouw doet open wat leidt tot het volgende:

2) Man: So y're gonna check out ma old lady, hah?
Dus je gaat m'n oude vrouw 'ns bekijken, he?
Student: Ah, no. I only came to get some information. They called from the office.
Oh, nee. Ik kom alleen wat informatie halen. Ze hebben gebeld vanaf het kantoor.
(Gumperz, 1982, p. 133).

Aangezien de man de deur opent en de student op informele wijze aanspreekt, is dit vanuit zijn kant een contextualisatie *cue*, waarmee hij een sociaal geaccepteerde matrix van conventies probeert op te stellen, die een vriendelijke sfeer aangeeft. Aangezien de student op formele wijze reageert, verandert hij de, door de man opgestelde, informele matrix, waardoor het interview als stijf werd gezien. De keuze voor formeel taalgebruik is een contextualisatie *cue* van de student (Gumperz, 1982, p. 133).

Het Markedness-model en de conversatie-analyse-benadering onderscheiden zich op de betekenis van codewisseling. Respectievelijk geloven ze in *brought along* en *brought about*. *Brought along* houdt in dat sprekers kennis over de context hebben die ze meenemen naar het gesprek, terwijl *brought about* inhoudt dat kennis over de context in het gesprek wordt gecreëerd. Dit betekent dat er binnen het Markedness-model normen in de samenleving bestaan die bepalen wat wel of niet is toegestaan, terwijl de context van het gesprek bij de conversatie-analyse-benadering bepaalt wat wel en niet is toegestaan (Li Wei, 1998, p. 170-173).

2.3 Veelvoorkomende situaties

Opvallend is dat codewisseling in bepaalde situaties veelvuldig voorkomt. Voorbeelden hiervan zijn: citaten uit een andere taal, verandering van de gesprekspartners, bij-opmerkingen, herhalingen in andere taal om nadruk te leggen op een verzoek, verandering van activiteit, onderwerpswijziging, woordgrappen (Auer, 1995, p. 120), linguïstische onzekerheid, affectieve functies, en sociale functies (Flyman-Mattson & Burenhult, 1999, p. 61-67).

Het punt onderwerpswijziging is een interessant fenomeen, waar in Hoofdstuk 3 meer informatie over zal worden gegeven. In het onderzoek van Nortier (1994) zijn de gesprekken die zijn gevoerd om data te verzamelen over verschillende onderwerpen gegaan. De domeinen die zij beschrijft zijn: werk, opleiding, acceptatie en discriminatie, cultuurverschillen, taalgebruik, humor, vrienden en familie, man/vrouw-verhouding, religie, media en actualiteit, voedsel, uiterlijk en woonplaats (Nortier, 1994, p. 12). Wat betreft de grammaticale invalshoek van haar onderzoek is er echter geen verband gelegd met de onderwerpen.

Een opvallend punt komt voort uit onderzoek van Bond & Lai (1985) waarin zij beargumenteren dat de tweede taal bij L2-leerders vaker wordt gebruikt bij het vertellen van iets persoonlijks of bij schelden. De verklaring die zij hiervoor geven is dat de eerste taal wordt geleerd door kinderen in een omgeving waar emoties een grote rol spelen, omdat dit hun eerste taal is. De tweede taal wordt veelal in een serieuzere setting aangeleerd, waardoor het gebruik van de tweede taal een emotionele afstand creëert (Bond & Lai, 1985, p. 179-186).

In een artikel uit 1995 positioneert Auer zich tegen het gebruik van dergelijke opsommingen waarin veelvoorkomende situaties worden beschreven, omdat zij volgens hem enkel how-vragen (maar niet why-vragen) beantwoorden. Als voorbeeld noemt hij het principe ‘valse start’. Dit houdt in dat een spreker zijn uiting begint in taal A, maar na een paar woorden opnieuw begint in taal B. In zulke lijsten kunnen verschillende verklaringen worden gevonden, maar er kan niet geanalyseerd kan worden welke van deze verklaringen daadwerkelijk van toepassing is. Doordat dergelijke opsommingen niet tot de kern van de wisseling kunnen komen, beargumenteert hij dat dergelijke lijsten geen interessante vragen kunnen beantwoorden (Auer, 1995, p. 121).

Daarnaast geeft codewisseling aanwijzingen naar de sociale identiteit van de spreker en de groep waar hij bij hoort (of bij wil horen) (Gardner-Chloros, 2009, p. 42). De zojuist besproken wij-code en zij-code in paragraaf 2.2.1 houden daar ook verband mee. Interessant op dat gebied is dat iemand uit een minderheidsgroep waarbij wij-code gebruikelijk is, ervoor kan kiezen om juist geen wij-code te gebruiken om zich te onderscheiden van anderen uit zijn minderheidsgroep (Gardner-Chloros, 2009, p. 56-57).

Naast deze identiteitskwestie wisselen tweetaligen ook om een extra betekenis in hun woorden te leggen, die niet enkel uit de tekens valt af te leiden (Gardner-Chloros, 2009, p. 4).

2.4 Attitudes

Er heerst, zowel onder wisselaars als onder niet-wisselaars, een negatieve houding ten opzichte van codewisseling. De drie voornaamste attitudes die wisselaars ten op zichte van codewisseling hebben, zijn de volgende:

Ten eerste verklaren wisselaars dat hun wisselingen, en die van anderen, voortkomen uit luiheid. Ze geven aan te wisselen wanneer ze geen zin hebben om te zoeken naar het juiste woord in een taal. Daarnaast wordt het gezien als indicatie van lage intelligentie, omdat wordt beweerd dat je enkel wisselt omdat je te ‘dom’ bent om een taal volledig te verwerven. Uit verschillende onderzoeken blijkt echter dat hoogopgeleiden vaker wisselen dan laagopgeleiden. Onderliggend aan dit standpunt is dat codewisseling iets negatiefs is. Luiheid en een lage intelligentie worden ten slotte niet als positieve eigenschap gezien (Gardner-Chloros, 2009, p. 14).

Ten tweede wordt codewisseling geassocieerd met een gebrek aan respect voor autoriteit en het gebrek aan de wil tot aanpassen.

Ten slotte blijkt dat veel wisselaars zich niet bewust zijn van het feit dat ze wisselen of de frequentie waarmee ze dat doen (Gardner-Chloros, 2009, p. 15).

2.5 Gebalanceerde vs. dominante tweetaligen

In de vele bestaande publicaties over codewisseling is slechts een heel klein deel toegespitst op L2-leerders (Gardner-Chloros, 2009, p. 142). De reden hiervoor is dat de focus veelal wordt gelegd op gebalanceerde tweetaligen. Volgens Gardner-Chloros (2009) is het onzinnig om L2-leerders buiten beschouwing te laten, omdat tweetaligen die beide talen als moedertaal aanleren ook niet altijd vloeiend zijn in beide talen. Ook wordt gesteld dat het belangrijk is dat er onderzoek naar L2-leerders wordt vergeleken met onderzoek naar tweetaligen die beide talen als moedertaal aanleren (Gardner-Chloros, 2009, p. 17).

Het onderscheid tussen tweetaligen die van jongs af aan beide talen spreken en L2-leerders is gebaseerd op de verdeling van tweetaligen in gebalanceerde en dominante tweetaligen. Gebalanceerde tweetaligen zijn sprekers die twee talen beheersen, waarbij beide talen gelijk zijn verdeeld. Dominant tweetaligen zijn sprekers die twee talen beheersen, maar waarbij de talen niet gelijk zijn verdeeld. Er zijn drie factoren die bepalen in welke taal een spreker dominant is:

1. Taalvaardigheid: welke taal beheerst de spreker beter?
2. Frequentie: welke taal wordt het meest door de spreker gebruikt?
3. Levensfase: in welke fase van iemands leven is een taal verworven? (Bentahila & Davies, 1992, p. 444).

Binnen dit onderscheid zijn L2-leerders dominant tweetaligen.

Door middel van Figuur 1 kan de taaldominantie van een spreker visueel worden uitgebeeld (Grosjean, 2010).

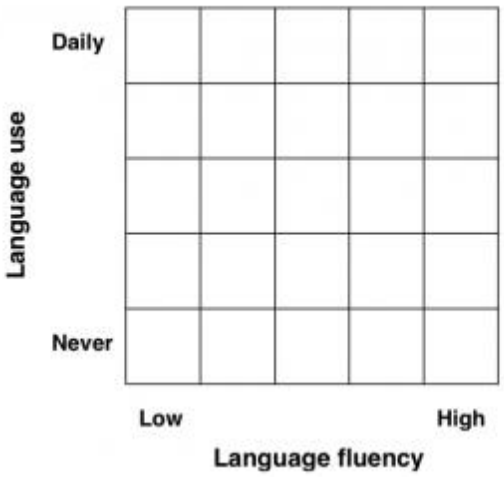

Figuur 1
Taaldominantie visualiseren

2.6 Grammaticale dimensie

2.6.1 Soorten wisselingen

Er zijn drie verschillende vormen waarin wisselingen kunnen plaatsvinden, bezien vanuit een grammaticaal oogpunt.

Het eerste soort zijn de intersententiële wisselingen. Dit houdt in dat er tussen zinnen wordt gewisseld: elke zin is volledig in één taal. Als er aan een andere zin wordt begonnen, vindt codewisseling plaats. Dit betekent dat beide talen gescheiden grammaticale systemen

zijn die niet met elkaar worden gemengd (Nortier, 1994, p. 3-4). In het onderstaande voorbeeld vindt een intersententiële wisseling vanuit het Spaans naar het Engels plaats.

3) Y yo pienso que todos los estudiantes deben aprender a tocar un instrumento.
En ik denk dat alle studenten moeten leren om bespelen een instrument.
So, did you see the football game last night?
Dus, heb jij gezien de voetbalwedstrijd gisteravond?
(Saville-Troike, 2003).

Vervolgens zijn er de intrasententiële wisselingen. Dit zijn wisselingen die binnen zinnen plaatsvinden. Dan worden zinnen niet volledig in een bepaalde taal uitgesproken, maar wordt er binnenin de zin gewisseld. Dit impliceert dat de talen gemengd worden, wat grammaticale gevolgen met zich meebrengt (2.6.2). Talen kunnen verschillende zinsvolgordes hebben. Dit kan bijvoorbeeld SOV (subject - object - werkwoord) of VSO (werkwoord - subject - object) zijn (Nortier, 1994, p. 3-4).

Poplack (1980) suggereert dat sprekers enkel kunnen wisselen als zij (de systemen van) beide talen zeer goed beheersen. Dit heeft als gevolg dat enkel gebalanceerde tweetaligen in staat zijn intrasententieel te wisselen. Hieronder wordt intrasententieel gewisseld vanuit het Duits naar het Spaans en weer terug.

4) Aber de **sabes que eres, o sea, tú sabes que** du bist gut,
Maar je weet dat je bent, dat is, je weet dat je bent goed
zum Beispiel besser in Mathe als in Deutsch.
bijvoorbeeld beter in Wiskunde dan in Duits.
(Edel, 2007).

Ten slotte de extrasententiële wisselingen of tags. Hierbij worden elementen die buiten de zinsstructuur staan gewisseld (Nortier, 1994, p. 3-4). In onderstaand voorbeeld wordt vanuit het Spaans extrasententieel gewisseld naar het Engels.

5) Él es de México y así los criaron a ellos, **you know.**
Hij komt uit Mexico en dus ze worden opgevoed naar hen je weet.
(Hij komt uit Mexico en daar voeden ze zo op, dat weet je.)
(Winford, 2003, p. 126-127).

2.6.2 Constraints op codewisseling

Van de drie soorten wisselingen zijn de intrasententiële wisselingen het meest interessant voor onderzoek naar grammatica. Daarnaast zijn de constraints een belangrijk onderdeel van de grammaticale benadering. Dit zijn als het ware grammaticale regels die bepalen op welke plaatsen in de zin niet gewisseld kan worden. Deze constraints komen voort uit de analyse van data, waarin sprekers laten zien dat er blijkbaar regels zijn. Er zijn allerlei constraints die claimen universeel te zijn. Er is een onderscheid te maken tussen lineare (bijvoorbeeld de Equivalence constraint) en hiërarchische constraints (zoals de Government constraint), daarnaast bespreek ik de Free Morpheme Constraint.

De Equivalence constraint

De Equivalence constraint is opgesteld door Poplack (1980) en gaat over zinsvolgorde. Er wordt beargumenteerd dat er lineaire equivalentie tussen de twee talen moet zijn, wat inhoudt dat zowel voor als na de wisseling de zinsvolgorde van geen van de betrokken talen overtreden mag worden Dit betekent dat de wisseling mogelijk is zolang de volgorde van

twee zinselementen, zowel voor als na de wissel, geen ongrammaticale zinsvolgorde ten gevolge heeft. (Muysken, 2000, p. 13-14; Sankoff & Poplack, 1981, p. 5). Combinaties zoals *the casa white* en *the blanca house* mogen niet, doordat zij de zinsvolgorde van een van beide talen onjuist maken (Winford, 2003, p. 280).

Er is diverse kritiek geuit op de Equivalence constraint, omdat onderzoekers die andere taalparen observeren dan Poplack gevallen tegenkomen waarin de zinsvolgorde wel degelijk wordt gebroken. Winford beschrijft een situatie van codewisseling tussen het Engels en het Hindi:

6) John gave a book **ek larakii ko.**
John gaf een boek een meisje aan. (Winford, 2003, p. 290)

Ek larakii ko is letterlijk vertaald *a girl to*, waardoor deze zin een ongrammaticale volgorde heeft in het Engels en deze wisseling niet mogelijk zou moeten zijn volgens de Equivalence constraint (Winford, 2003, p. 290).

Free Morpheme Constraint

Naast de equivalence constraint heeft Poplack ook de Free Morpheme Constraint opgesteld. Deze houdt in dat er zowel voor als achter een gebonden morfeem geen codewisseling kan voorkomen (Muysken, 2000, p. 14; Poplack, 1980, p. 585).

Ook op deze constraint is kritiek geuit. Er wordt niet verklaard waarom wisselen onmogelijk is tussen sommige vrije morfemen. Dit zal worden uitgelegd met een voorbeeld:

7) **The students** hadvisto la película italiana
De studenten *gezien de film Italiaans.*

Zinnen zoals deze komen niet voor in Spaans-Engelse codewisseling, terwijl dit wel zou moeten kunnen volgens de Free Morpheme Constraint (Belazi, Rubin & Toribio, 1994, p. 225).

De Government constraint

De Government constraint gaat over grammaticale afhankelijkheid. Het idee is dat er niet een mix tussen twee elementen kan zijn als ze een afhankelijkheidsrelatie hebben (Muysken, 2000, p. 19). Discullio, Muysken & Singh (1986) hebben het Government-model opgesteld en stellen daarmee dat de relatie tussen een hoofd en zijn syntactische omgeving bepaalt welke wisselingen mogelijk zijn (Muysken, 2000, p. 20). Deze relatie mag niet worden opengebroken door codewisseling.

Er is echter ook veel kritiek op deze constraint, waardoor het model telkens iets is aangepast. Uit het onderzoek van Nortier (1990) naar Nederlands-Marokkaanse wisselingen blijkt dat de government constraint nooit opgaat. Meer informatie over de government constraint is te vinden in H4 van Muysken (Muysken, 2000).

2.6.3 MLF-model

Ook op grammaticaal gebied is een van de gezaghebbendste modellen afkomstig van Myers-Scotton. Dit model wordt het MLF-model genoemd, wat staat voor het Matrix Language Frame-Model. Het uitgangspunt van dit model is dat er nooit een symmetrische verhouding is tussen de twee, of meerdere, talen binnen codewisseling, waarmee ze aangeeft dat gebalanceerde tweetaligen (zoals besproken in 2.7) niet bestaan en er enkel dominante tweetaligen zijn. De dominante taal wordt de matrix language (ML) genoemd en de niet-dominante taal de embedded language (EL). De matrix language stelt een morfosyntactisch

kader op, dat beregelt hoe twee van de drie soorten constituenten die binnen codewisseling voorkomen eruit zien:

1. ML+EL: in deze constituenten komen morfemen uit beide talen voor

   8) Kore wa **cat** ya
      Deze een kat is. (Er is een kat.)
   (Namba, 2002, p. 3).

   Engels is de EL en wordt ingevoegd in het Japans dat de ML is.
2. ML-eilanden: in deze constituenten komen enkel morfemen uit de matrix language voor.
3. EL-eilanden: deze constituenten vormen een uitzondering en vallen niet binnen het gestelde kader. Er zijn namelijk enkel morfemen uit de embedded language te vinden (Myers-Scotton, 1993, p. 229).

Daarnaast wordt er een onderscheid gemaakt tussen systeem- en inhoudsmorfemen. Systeemmorfemen zijn eenheden met een grammaticale rol. Een voorbeeld hiervan is het achtervoegsel 'te' in *loopte*. Dit achtervoegsel geeft aan dat er sprake is van verleden tijd. De systeemmorfemen zijn enkel afkomstig uit de ML, vanwege de grammaticale rol van deze taal. Inhoudsmorfemen drukken een betekenis of inhoud van de zin in. *Vrolijk* is bijvoorbeeld een inhoudsmorfeem doordat het betekenis toekent, maar geen grammaticale rol heeft. Deze kunnen zowel uit de ML als uit de EL komen (Mihaliček & Wilson, 2011).

Het MLF-model gaat uit van het principe dat codewisseling op dezelfde manier werkt als eentalige uitingen. De grammatica van beide talen is aanwezig, maar die van de matrix language is actiever (Myers-Scotton, 1993, p. 231).

Het eerder genoemde punt van Poplack (1980) in paragraaf 2.6.1 dat intrasententiële codewisseling enkel mogelijk is bij gebalanceerde tweetaligen gaat in tegen het principe van het MLF-model. Myers-Scotton beargumenteert namelijk dat er altijd sprake is van ongelijke beheersing, wat volgens Poplack zou betekenen dat er dan geen intrasententiële codewisseling zou kunnen bestaan. Poplack stelt dat er wel degelijk gebalanceerde tweetaligen zijn en zij de enigen zijn bij wie intrasententiële codewisseling kan voorkomen.

2.6.4 Grammatica bij L2-leerders

Zoals beschreven in paragraaf 2.5 kunnen L2-leerders worden geschaard onder de dominant tweetaligen. Naar de verschillen tussen dominante en gebalanceerde tweetaligen is op grammaticaal gebied het nodige bekend. Bentahila & Davies (1992) onderscheiden in hun onderzoek een aantal verschillen op het gebied van codewisseling tussen dominante en gebalanceerde tweetaligen.[3]

---

[3] D wisselen minder intrasententieel dan B
D wisselen naar niet-dominante taal voor fillers, tags en idiomatische uitdrukkingen
D wisselen nauwelijks tussen zinnen, B wel
D wisselen vaak naamwoordelijk zinsdeel, B niet
D wisselen veel binnen een woord, tegen Free Morpheme Constraint in
D nauwelijks volledige speech-acts in niet-dominante taal
D wisselen heel vaak kort, B lang
D die over iets hebben geleerd in niet-dominante taal gebruiken als ze daarover praten in een informele setting lexicale items uit de niet-dominante taal
D dominante taal voor grammatica en niet-dominante taal voor lexicale items (Bentahila & Davies, 1992, p. 445-453).
*D=dominante tweetaligen/B=gebalanceerde tweetaligen

Gardner-Chloros voegt hier een aantal eigenschappen aan toe, waaronder dat dominante tweetaligen functiewoorden gebruiken uit L1 en L2 en zelfstandige naamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden minder snel wisselen. Ten slotte maakt ze duidelijk dat dominant tweetaligen gebruik maken van translinguïstische woorden. Dit houdt in dat ze hun L1 gebruiken om niet in communicatieve valkuilen te trappen. Als ze in hun L2 spreken, maar een woord niet kennen, zeggen ze dat woord in hun L1 om vervolgens weer verder te gaan in hun L2. Onderstaand een voorbeeld van een spreker met Duits als L1 en Frans als L2:

9) et il y a un petit moteur oui oui qui tire le cocon
en er is een kleine motor ja ja die trekt de cocon
et il y a la **vorrichtung** il y a de grands **mast** de **stahl**
en er is een apparaat er zijn grote masten van staal.
*dat bestaat uit lange **stalen masten*** (Lüdi, 2003, p. 178).

Ook Poplack (1980) herkent binnen haar onderzoek naar tweetaligen in het Spaans en Engels een groot verschil tussen codewisseling van dominante en gebalanceerde tweetaligen. Codewisseling regelgestuurd en doordat sprekers deze regels kennen, kunnen ze zich houden aan de, volgens Poplack (1980), universele regel dat grammaticale regels van beide talen niet geschonden mogen worden. Door deze regels is het voor dominante tweetaligen moeilijk om binnen zinnen te wisselen. Ze kiezen ervoor om enkel tussen zinnen te wisselen. Alleen gebalanceerde tweetaligen kunnen goed intrasententieel wisselen.

Een overeenkomst tussen dominante en gebalanceerde tweetaligen is dat ze beiden lexicale elementen uit L1 gebruiken (Gardner-Chloros, 2009, p. 161).

2.7 Onderzoeksvraag en hypotheses

Zoals beschreven in de Inleiding is de onderzoeksvraag:

Op welke manier komt codewisseling binnen een tweetalige koppel tot uiting?

Er zijn drie hypotheses opgesteld, die ik hieronder zal toelichten. De combinatie van het oriënterend onderzoek dat ik tijdens de cursus *Meertaligheid in Nederland Vroeger en Nu* binnen deze casus van Ronald en Flavia heb uitgevoerd en het uitgebreide theoretisch kader dat ik voor dit onderzoek heb opgesteld, leiden tot de onderstaande hypotheses.

<u>1. De gesproken taal en aanwezigheid van codewisseling is afhankelijk van het onderwerp dat wordt besproken.</u>

De verwachting is dat de taal die gesproken wordt in grote mate afhankelijk is van het onderwerp dat wordt besproken. Dit betekent dat er veel gespreksgerelateerde wisselingen van Auer voorkomen (zie 2.1), deze houden in dat de gesproken taal afhankelijk is van het onderwerp. Ook de situationele wisselingen (2.2.1) houden hier verband mee. Dit zijn wisselingen die zijn ontstaan door het aansnijden van een nieuw onderwerp, waarvoor slechts een enkele taal gepast is. Ook in de opsomming van veelvoorkomende situaties (2.3) komen onderwerpswijzigingen aan bod.

<u>2. Codewisseling vindt bij een tweetalig koppel niet plaats om inter-persoonlijke relaties te bepalen.</u>

Bij tweetalige koppels vindt codewisseling niet plaats om inter-persoonlijke relaties te bepalen, omdat de relatie tussen het koppel jaren geleden is bepaald en deze verdeling niet

steeds opnieuw bevestigd hoeft te worden. De gemarkeerde keuzes en het onderhandelingsprincipe uit het markedness-model van Myers-Scotton (zie 2.2.2) zullen niet van toepassing zijn. Hierdoor zullen er nauwelijks of zelfs geen situaties plaatsvinden waarin de codewisseling voorkomt vanuit deelnemersgerelateerde motieven (zie 2.1). De wij-code en zij-code gaan daardoor ook niet op, aangezien ze samen een groep vormen (2.2.1).

3. De taalvaardigheid van de participanten bepaalt de mate van codewisseling.

Wisselingen zullen taalvaardigheidsgerelateerd zijn doordat een van beide talen die ze spreken hun L2 is. Hierdoor is de kans aanwezig dat er gaten bestaan in hun taalvaardigheid, die wisselingen tot gevolg kunnen hebben. Voorkeursgerelateerde wisselingen (2.1) zullen hierdoor veel voorkomen. Competentie en onzekerheid over taalgebruik worden aangeduid als situaties waarin veel codewisseling voorkomt (2.3). Deze wisselingen kunnen intrasententieel zijn wanneer ze een enkel woord niet kennen. Dit houdt verband met de discussie tussen Poplack en Myers-Scotton over de mogelijkheid van dominant tweetaligen om intrasententieel te wisselen (2.6.4). In deze tegenstelling wordt de kant van Myers-Scotton gekozen, omdat wordt verwacht dat de proefpersonen wel degelijk intrasententieel zullen wisselen.

H3. Methode

Om de hiervoor geschetste vraag te beantwoorden ga ik codewisseling data verzamelen van twee proefpersonen. Daartoe is een onderzoeksplan opgesteld. Dit plan bestaat uit een aantal fasen:

3.1. Proefpersonen

Gewoonlijk worden in de eerste fase de proefpersonen geselecteerd. Aangezien dit onderzoek is gebaseerd op twee proefpersonen en deze direct aangaven mee te willen werken, heb ik deze fase kunnen overslaan. Ik zal de proefpersonen en hun linguïstische achtergrond kort beschrijven. Ronald is 53 jaar oud, geboren in Nederland en heeft daarmee het Nederlands als moedertaal. Tijdens zijn periode als leerling in het voortgezet onderwijs heeft hij Engels geleerd. De tweede proefpersoon is Flavia, zij is 39 jaar oud, geboren in Oeganda en heeft twee moedertalen het Lusoga en het Engels, wat de officiële taal is. Na haar studie is ze docent Engels geworden, waardoor gesteld kan worden dat ze deze taal goed beheerst. Nederlands heeft ze geleerd in een NT2-setting en beheerst ze redelijk, maar ze is hierin niet vloeiend. Onderstaand is het schema van Grosjean uit paragraaf 2.7 toegepast op de participanten.

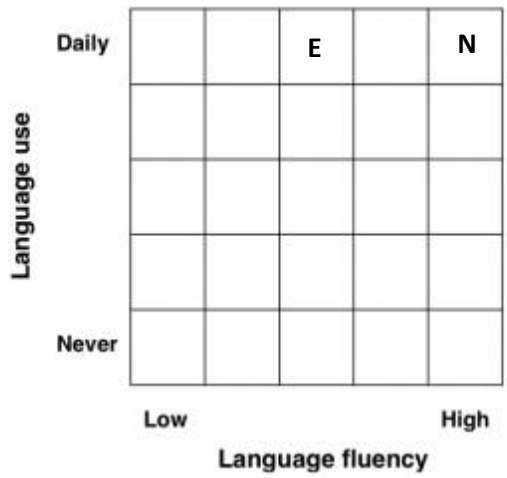

Figuur 2
Taaldominantie Ronald
E: Engels
N: Nederlands

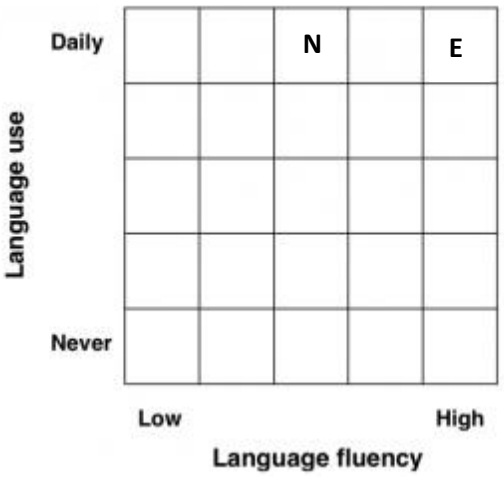

Figuur 3
Taaldominantie Flavia
E: Engels
N: Nederlands

Uit Figuur 2 en 3 is af te leiden dat beide participanten zowel het Engels als het Nederlands dagelijks gebruiken, maar dat Ronald dominant is in het Nederlands, terwijl Flavia dominant is in het Engels.

3.2. Instructie

De tweede fase is de instructie. Getracht is de proefpersonen zo min mogelijk bewust te laten zijn van hun eventuele wisselingen door er geen aandacht op te vestigen. Om dit zo veel mogelijk te kunnen waarborgen, is ervoor gekozen om zo min mogelijk over het onderzoek vrij te geven. De participanten weten dat hun taalgebruik wordt onderzocht, maar weten niet dat er voornamelijk op de wisselingen wordt gelet.

3.3. Dataverzameling

De derde fase is de dataverzameling. De data bestaan uit twee corpora. Het eerste is in 2015 verzameld tijdens een oriënterend onderzoek en bestaat uit drie opnamemomenten. Het begint met de begroeting van ongeveer vijf minuten, vervolgens een gesprek van anderhalf uur en ten slotte tijdens het diner van twintig minuten. Het tweede is recent verzameld en bedraagt ongeveer anderhalf uur, op twee verschillende momenten. Het eerste vond plaats tijdens een informeel gesprek bij de koffie en duurde een uur. Het tweede vond plaats tijdens het avondeten en duurde twintig minuten. Deze gesprekken gaan, voor zover dit op natuurlijke wijze plaats kan vinden, over verschillende domeinen. In de data die Nortier (1994) gebruikt, is over diverse domeinen gesproken (zie paragraaf 2.4). Domeinen die zij beschrijft zijn: werk, opleiding, acceptatie en discriminatie, cultuurverschillen, taalgebruik, humor, vrienden en familie, man/vrouw-verhouding, religie, media en actualiteit, voedsel, uiterlijk en woonplaats (Nortier, 1994, p. 12).

3.4. Transcriberen

In de vierde fase worden de opnames getranscribeerd. Aangezien er diverse manieren zijn om dit te doen, is in Bijlage 1 een overzicht van de gehanteerde conventies te vinden.

3.5. Analyse

De vijfde fase is het analyseren van het taalgebruik. Er zal voornamelijk worden gelet op de sociolinguïstische en de pragmatische benadering. Bij de grammatiale kant zal de nadruk liggen op de tegenstelling tussen Poplack (1980) en Myers-Scottons MLF-model, waarin wordt gekeken naar intrasententiële wisselingen en wie dit kunnen (zie 2.6).

Aangezien het gesprek, voor zover mogelijk, wordt gestructureerd naar bepaalde onderwerpen en domeinen, zal worden gekeken hoe vaak in elk domein gewisseld wordt en of er een verschil is. De uitkomsten hiervan zullen tegen het geschetste theoretisch kader in Hoofdstuk 2 worden gehouden en de hypothesen van de besproken onderzoekers worden getoetst tegen deze casus. In hoeverre kunnen patronen die uit deze casus komen, worden verklaard vanuit de besproken literatuur?

H4. Resultaten

In dit hoofdstuk zal ik de uitkomsten van de analyse van de data, zoals beschreven in Hoofdstuk 3, presenteren. Het begint in 4.1 met een overzicht, waarin het verloop van de gesprekken wordt beschreven. In 4.2 worden kort algemene punten over het gesprek gepresenteerd. Vervolgens komen in 4.3 patronen in Flavia's wisselingen aan bod, waarna in 4.4 iets wordt verteld over het effect van tweetaligheid op hun relatie.

4.1 Overzicht

Ten eerste zal een overzicht worden gegeven van het verloop van de gesprekken. Zoals verteld in Hoofdstuk 3 bestaan de data uit twee corpora. Beiden zullen worden besproken. Het eerste is verzameld tijdens een oriënterend onderzoek dat in 2015 heeft plaatsgevonden voor de cursus *Meertaligheid in Nederland Vroeger en Nu.* Het bestaat uit drie opnamemomenten. Ten eerste vindt de begroeting plaats, waarin de participanten elkaar begroeten als Flavia thuiskomt. Vragen als 'Hoe gaat het?' komen aan bod. Na deze begroeting, die ongeveer vijf minuten duurt, gaan de participanten en de onderzoeker aan tafel zitten en begint het gesprek door te vragen hoe Flavia's werkdag was. Ze vertelt over de taken die ze heeft uitgevoerd en over haar collega's (10min). Op een gegeven moment vertelt ze over de communicatieproblemen die met sommige werknemers plaatsvinden doordat ze niet alles begrijpt. De onderzoeker grijpt dit aan als mogelijkheid om te wisselen naar het domein 'taalverwerving', waarin Flavia vertelt over de opleidingen die ze heeft gedaan om het Nederlands beter te beheersen en alle activiteiten die ze daar nu nog voor onderneemt. Ronald vertelt over de manieren waarop hij haar probeert te ondersteunen in het proces (15min). Toen ze vertelde dat gaten in haar Nederlands in sommige situaties tot problemen hebben geleid, is het onderwerp gewisseld naar acceptatie en discriminatie. Hierover gaf Flavia veel anekdotes en gaf Ronald aan dat ze er samen ook problemen mee hebben gehad (20min). Vervolgens wisselde het onderwerp naar cultuurverschillen tussen Oeganda en Nederland. Hierbij was Flavia veel aan het woord en vertelde ze over haar leven in Oeganda en hoe dat verschilde van haar leven in Nederland. Daarnaast vertelde ze dat Nederland haar heeft veranderd en hoe dat duidelijk wordt als ze op vakantie is in Oeganda (25 min). Toen Flavia aangaf dat ze haar familie en vrienden uit Oeganda mist, wisselde de onderzoeker het onderwerp naar haar sociale contacten in Nederland. Ze vertelde over haar vrienden en familie die wel in Nederland zijn. Ronald vertelde hoe het voor hem was om vrienden te worden met mensen uit andere culturen (10 min). Het derde opnamemoment vond plaats tijdens het diner en ging voornamelijk over het effect van tweetaligheid op hun relatie, Ronald vooral aan het woord was (20min).

Het tweede corpus is recent verzameld en bedraagt ongeveer anderhalf uur. Deze bestaat uit twee opnamemomenten die bij dezen worden toegelicht. Het eerste opnamemoment duurde ongeveer een uur en vond plaats tijdens een informeel gesprek bij de koffie. Ronald vertelde dat hij net bij de supermarkt vandaan kwam en dat hij met de auto was gegaan, maar net zo goed de fiets had kunnen pakken. Vervolgens hebben ze gesproken over hun woonplaats en de voor- en nadelen daarvan (10min). Ronald vertelde dat het vervelend is dat Flavia's kerk zo ver weg is. Dit gaf haar de aanleiding om over haar kerk te vertellen en duidelijk te maken waarom ze ondanks de afstand toch naar die specifieke kerk wil (10min). Ze vertelde dat het een internationale kerk is, waarna de onderzoeker vroeg welke taal ze daar spreekt. Vervolgens sprak ze over het taalgebruik in de kerk en dat dat bij haar vrienden ook lastig kan zijn, omdat ze steeds moet wisselen. Daarna beschreef ze haar vrienden en vertelde ze over activiteiten die ze onlangs hebben ondernomen (15min). Toen we hoorden dat ergens hard muziek aanstond, leidde dit tot een gesprek over Ronald en Flavia's favoriete

muziekstijlen die ver uit elkaar liggen, maar hoe ze daarin toch toenadering zoeken. Vervolgens kwamen andere media, zoals televisie en films aan bod (15min). Toen over de televisie werd gesproken, zijn een aantal actualiteiten langsgekomen. Ten slotte werd gesproken over de man/vrouw-verhouding in Oeganda (10min). Het tweede opnamemoment vond plaats tijdens het avondeten, waarin de dag werd doorgesproken en er voornamelijk grapjes zijn gemaakt (20min).

Welke taal op welke momenten dominant is, zal blijken uit de onderstaande paragraven, waarin opvallende patronen in taalgebruik worden beschreven.

4.2 Algemene opmerkingen

Als eerste kan gesteld worden dat het taalgebruik van Ronald en Flavia niet gelijk is. Ronald praat voornamelijk in het Nederlands, terwijl het grootste gedeelte van de uitingen van Flavia in het Engels is. De grootste uitzondering hierop is dat Ronald soms naar het Engels wisselt als Flavia zijn uiting in het Nederlands niet begrijpt. Veelal probeert hij bij de eerste keer onbegrip zijn zin anders te formuleren in het Nederlands, maar als ook dit niet werkt, kiest hij ervoor om zich te uiten in het Engels. Voorbeeld:

10) R: Misschien ook omdat het zo snel gaat?
F: What do you mean?
R: Als je moet praten, moet je heel snel antwoord geven. Is dat lastig?

Vervolgens zijn er in Flavia's taalgebruik een aantal interessante patronen te ontdekken als gekeken wordt naar de wisselingen. Deze zullen in de onderstaande paragraaf worden beschreven.

4.3 Patronen in Flavia's wisselingen

4.3.1. Taalvaardigheidsgerelateerde functie

Een eerste opvallend patroon dat veelvuldig voorkomt in haar taalgebruik houdt verband met haar beheersing van het Nederlands. Eenvoudige zinnen over laagdrempelige onderwerpen probeert ze zoveel mogelijk in het Nederlands te spreken:

11) F: Ik heb ook geleerd lezen en schrijven.
R: Welke taal?
F: Nederlands, daarom ik kan een beetje Nederlands spreken.

Als de zinnen echter langer en gecompliceerder worden of uitingen uit meerdere zinnen bestaan, lukt het haar niet altijd om in het Nederlands te blijven praten. Ze wil echter wel laten zien dat ze de Nederlandse taal beheerst, waardoor gecompliceerde uitingen veelal beginnen in het Nederlands, ze dan wisselt naar het Engels, maar aan het einde van de uiting alsnog terugwisselt naar het Nederlands:

12) F: **Daarom kan ik een beetje goed spreken**. We got house**werk**. I've got a lot of words here [wijst naar hoofd], but how to use it is a **probleem**.

4.3.2. Nederlandse woorden (eigennamen)

De volgende situatie waarin voornamelijk wisselingen te vinden zijn, is wat eenvoudiger voor te stellen. Als Flavia woorden gebruikt die ze enkel kent in het Nederlands, gebruikt ze uiteraard niet de Engelse variant.

13) F: At **inburgering** we had to learn about **Nederlands**. I mean **Nederland**. And that is called the **kennissamenleving**, where they ask us questions about the king and the government and how things work around here. And we have another thing called **portfolio**. That's a paper where you have to go to different offices. For example, you can go to a **bank** and **je doet alsof** you want to open an account. And you both ask questions and when you're done you get a stamp and you say '**Het is gelukt.**'

Ook bij woorden die ze vaker in het Nederlands gebruikt, omdat die woorden enkel een rol spelen in Nederlandstalige situaties, wordt gekozen voor het Nederlands.

14) F: **Nee, wel normaal.** Whereby I was using English and when I came across a [uhm] (3) **medewerker**.

4.3.3. (Linguïstische) onzekerheid

Flavia's gemoedstoestand heeft een merkbare invloed op haar taalgebruik. Wanneer ze een verkeerd antwoord heeft gegeven of een vraag beantwoord, maar twijfelt of dit wel daadwerkelijk het antwoord op de vraag was, wisselt ze als mechanisme om deze onzekerheid te voorkomen of weg te halen.

15) R: Moest je daar vaak heen?
F: **Nee, drie dagen.** No [duidelijk paniekerig] [uhm] **twee dagen in de week.** I hope I answered the right question.

4.3.4. Emotionele lading

Opnieuw keert de rol van Flavia's gemoedstoestand terug bij dit punt. Deze keer gaat het over uitingen die een emotionele lading hebben. Hier is een duidelijk verschil tussen de besproken domeinen te vinden. Binnen de domeinen *acceptatie en discriminatie* en *invloed van tweetaligheid op relatie* spreekt ze, vrijwel, volledig Engels. Als ze spreekt over situaties die dieper gaan en minder oppervlakkig zijn dan de andere thema's of haar pijn hebben gedaan, begint ze in het Nederlands en wisselt ze naar het Engels.

16) R: En op je werk heb je het nu ook. Als je met je manager belt en hij begrijpt je niet goed zegt hij 'Wat spreek je slecht Nederlands' en hangt hij op.
F: Yes, it's the receptionist, but I think there's something behind it, because when I call with all the others, like Natascha, she understands.

17) F: **Het is vervelend, want ik wil centen verdienen, maar het is niet mijn ding. Een beetje zwaar** and I look at it somehow and I look at what I'm supposed to be and what. No, **niet mijn ding.**[4]

Opvallend is dat ze in het eerste geval zelfs niet de zin begint door 'ja' te zeggen in het Nederlands, wat op geen enkel ander punt in de gesprekken voorkomt.

4.3.5. Statements

Vervolgens zijn er situaties waarin Flavia een statement wil maken, waar ze duidelijk in wil zijn en er geen twijfel mag bestaan. In deze situaties is er uitsluitend plaats voor het Engels. Een domein waarin dit veel voorkomt, is *Religie*. Ze is Christelijk en gaat elke zondag naar de kerk. Als haar hiernaar gevraagd wordt, gebeurt het volgende.

[4] Over haar beroep als schoonmaakster, terwijl ze in Afrika lerares Engels was

18) R: Wat voor kerk ga je?
F: **Pinksterkerk.**
R: Wat is het verschil tussen een gewone en die?
F: With us we follow the Bible. I'm not preaching, but I'm telling what I know. We follow the Bible and it's not even a religion. It's a belief, because we believe in something, but we don't belief in groups. That's the difference. We believe in the Holy Spirit.
R: Zingen jullie ook?
F: **Ja, en dansen, veel dansen.**

In dit fragment wordt duidelijk waarom *statements* het patroon is en *religie* niet. Als haar iets oppervlakkigs wordt gevraagd over haar religie geeft ze antwoord in het Nederlands. Het soort kerk waar ze heen gaat en dat ze daar dansen vertelt ze in het Nederlands. Indien ze echter een statement wil maken en duidelijk wil overbrengen waarom juist dit haar geloof is en ze deze kerk volgt, wisselt ze naar het Engels.

4.3.6. Oeganda

Binnen gesprekken over Oeganda is er een opvallend punt te ontdekken als goed naar de wisselingen wordt gekeken. Er is een duidelijke tweedeling in haar taalgebruik. Flavia praat in het Engels over Oeganda. Dit doet ze over vrijwel alles dat verband houdt met Oeganda: normen en waarden, voedsel en politieke kwesties. Er is echter één uitzondering, waarin ze over Oeganda praat, maar het Nederlands van toepassing is. Wanneer ze vertelt over situaties waarin de Oegandese cultuur voor haar in Nederland verschijnt, gebruikt ze het Nederlands. Eventueel is ook te beargumenteren dat deze situaties niet vallen onder het punt Oeganda, maar enkel een beschrijving van de Nederlandse cultuur en haar leven daarin zijn.

19) R: Eet je nog vaak Oegandees eten hier?
F: **Jawel, we hebben een winkel waar ik kan kopen. In Utrecht.**

4.4 Effect van tweetaligheid op relatie

Beide participanten geven aan dat tweetaligheid wel degelijk effect op hun relatie heeft. Flavia vertelt dat een band vormen met de kinderen van haar man voor problemen zorgde doordat ze elkaar niet konden begrijpen door de taalbarrière. Daarnaast merken ze dat normen en waarden die binnen een taal heersen vaak botsen bij letterlijke vertalingen. Als voorbeeld gaven ze het volgende. Als Ronald aan haar vraagt 'Do you want to go out, or not?' heeft hij hier geen enkele kwade bedoeling of vervelende ondertoon bij, terwijl het gedeelte 'or not' in het Engels markeerder is voor een vervelende ondertoon die Flavia voelt.

Het eerste punt is door het ouder worden van de kinderen inmiddels opgelost en het tweede punt kunnen ze door hierover te spreken gemakkelijk de wereld uithelpen. Een bijkomstigheid van tweetaligheid die een grotere negatieve invloed op hun relatie heeft en gecompliceerder is, zijn discussies. Als ze discussiëren, doen ze dit in het Engels omdat ze elkaar anders niet goed begrijpen. Ronald geeft echter aan het moeilijk te vinden om zijn emoties te uiten in het Engels. En hij is van mening dat hij door zijn, soms ontoereikende, Engels niet in staat is exact te formuleren wat hij daadwerkelijk bedoelt.

Ten slotte wordt duidelijk dat tweetaligheid en humor aan elkaar gerelateerd zijn. Waar het aan de ene kant juist humoristische situaties oplevert en ze kunnen lachen over misverstanden die ze hebben als ze elkaars taal proberen te spreken, levert het aan de andere kant ook problemen op. Zeker als Ronald een woordgrapje maakt, komen deze in veel gevallen niet bij Flavia aan.

20) F: **Alles goed?**
R: Nee, twee fout.
F: (5)
R: Niet alles goed, twee fout.
F: What?
R: Laat maar.

H5. Discussie

Deze discussie bestaat uit twee onderdelen. Ten eerste zal de opbouw van Hoofdstuk 2 worden gevolgd wanneer de data in 5.1 wordt vergeleken met het theoretisch kader. Vervolgens worden de hypotheses teruggehaald en worden deze gebruikt om de onderzoeksvraag te beantwoorden.

5.1 Koppeling aan literatuur

5.1.1 Vier patronen

Het grootste deel van de beschreven patronen uit 2.1 komt terug in de data. Gespreksgerelateerde wisselingen houden in dat wisselingen zijn verbonden aan het onderwerp van het gesprek. Uit paragraaf 4.2 waarin de domeinen worden onderscheiden volgt dit duidelijk.
Wanneer bijvoorbeeld wordt gesproken over de Oegandese cultuur en waarin die verschilt van de Nederlandse cultuur, vindt het volgende plaats:

21) F: And another culture difference is here [Nederland] you have to look someone in the eyes. When you do it **zo** with us, it is disrespecting. We have a saying when you are looking someone in the eyes. It is called 'Looking me behind the eyes'.

Terwijl de volgende uiting volgt in een gesprek over haar verwerving van de Nederlandse taal:

22) F: We hebben een lerares Nederlands één keer in de week op dinsdag of donderdag. Dezelfde school waar ik werk. Gratis. Daarom kan ik een beetje goed spreken.

Er is een duidelijk verschil tussen de twee onderwerpen die worden besproken, wat met zich meebrengt dat de wisselingen ook op een andere manier plaatsvinden. In het geval van spreken over Oegandese cultuur wordt Engels gesproken en enkel om deiktische redenen gewisseld, terwijl er binnen een uiting over verwerving van de Nederlandse taal ook niet wordt gewisseld, maar er juist enkel in het Nederlands wordt gesproken. De wisselingen zijn dus verbonden aan het onderwerp van het gesprek en daarmee zijn zij gespreksgerelateerd.

Daarnaast hebben voorkeursgerelateerde wisselingen, die gebaseerd zijn op de voorkeur van de participant op het gebied van taalvaardigheid of politieke motivatie, ook een groot aandeel in het gesprek bij de wisselingen op het gebied van taalvaardigheidsgerichte wisselingen (zie paragraaf 4.3).

23) F: **Ja, het is lastig**, because your Dutch is a bit strong, therefore I can't interpretet it.

Het bovenstaande fragment laat zien dat Flavia in het Nederlands probeert te antwoorden, maar ervoor kiest om het ingewikkeldere deel van haar uiting in het Engels te vervolgen, waardoor deze wissel voorkeursgerelateerd is.

De gespreksgerelateerde en deelnemersgerelateerde wisselingen zijn niet van toepassing op deze casus. Doordat enkel het taalgebruik tussen twee mensen is geanalyseerd, kan dit punt niet besproken worden.

Daarentegen is *transfer* wel degelijk terug te vinden in de data (zie Nederlandse woorden in 4.3). *Transfer* houdt in dat een enkel woord gewisseld wordt. Een voorbeeld hiervan:

24) F: For example I watch **Piet, Shownieuws**, but **Piets** Dutch is a bit weird. I watch **Goede Tijden Slechte Tijden**. Then which other program do I watch? For example **Taarten van Abel**.

In dit geval worden er slechts enkele woorden gewisseld. De wisselingen zitten niet in daadwerkelijke stukken van de zin, maar zijn enkel namen van Nederlandse programma's, waar geen vertaling voor is.

5.1.2. Veelvoorkomende situaties

In paragraaf 2.4 worden situaties besproken waarin veel codewisseling plaatsvindt. Als deze opsomming wordt vergeleken met de resultatensectie zijn veel overeenkomsten te vinden. Flavia wisselt van het Nederlands naar het Engels als ze een citaat uit die taal wil aanhalen:

25) R: Je ziet niet vaak je familie, hè? Vind je dat erg?
F: **Jawel,** 'east west home best'.

Ook komen herhalingen in een andere taal om nadruk te leggen voor. Deze vinden voornamelijk plaats als Ronald iets wil verklaren (zie 4.2).

26) F: **Ja**, I don't like that I don't understand it, because what I lack now is **oefening**.
R: En oefening baart kunst.
F: (5)
R: **You get better when you practice a lot.**
F: **Ja, dat klopt.**

Onderwerpswijzigingen zijn, zoals al tweemaal beschreven, een belangrijke bron van wisselingen. Dat woordgrappen onderdeel kunnen zijn van wisselingen is te zien in 4.2.

27) F: Maar zijn lessen zijn simpel.
R: Hij is ook heel simpel.
F: (4)
R: Simpel **also means that someone is a bit dumb.**

Ten slotte is aan linguïstische onzekerheid ook een kopje gewijd.

28) R: Je zit vaak op **skype**, he?
F: Ja, met mijn kleine zusje in Engeland wel. En een dochter van mijn nicht in Zwitserland en een zoon van mijn oom die werkt in Ghana. En mijn zusje [uhm] (3) **Recently, what is recently?**

Er kan over gespeculeerd worden of Flavia tussen codes wisselt om haar sociale identiteit te benadrukken. De wij- en zij-code is niet van toepassing op deze situatie doordat de gesprekspartner geen onderdeel is van de culturele wij-groep (zie 2.2.1). Een opvallend punt is echter wel dat Flavia wisselt naar het Engels dat ze in Oeganda sprak wanneer ze over Oeganda praat. Zou dit een aanwijzing kunnen zijn voor het benadrukken van haar sociale identiteit?

5.1.3. L2-leerders

Flavia maakt gebruik van translinguïstische woorden. Zoals beschreven in paragraaf 2.6.4 is dit wanneer een spreker een woord uit zijn L1 gebruikt als hij het woord in zijn L2 niet kent. Dit is om te voorkomen dat er fouten gemaakt worden als een woord niet bekend is. In Flavia's geval zegt ze een woord in het Engels als ze de Nederlandse variant niet kent. Dit is hieronder te zien:

29) F: **Moeite** (3) [uhm] (2) **ja. Ze moesten** English grammer **uit m'n Nederlandse woorden halen**, so the **woorden in het Nederlands** were sounding **raar.**

Flavia zegt bijvoorbeeld niet 'Engelse grammatica', maar gebruikt de Engelse vertaling 'English grammar'.

Als ze spreekt over situaties die haar aan het hart gaan of die haar pijn hebben gedaan, wisselt ze naar het Engels. Dit sluit niet aan op het artikel van Bond en Lai (1985) (te vinden in 2.3, waarin zij beweren dat L2-sprekers in emotionele situaties juist hun tweede taal gebruiken om een deel van de pijn te verzachten. Dat Flavia hier niet bij aansluit kan twee redenen hebben. Ten eerste kan het dat de theorie van Bond en Lai gewoonweg niet klopt, maar het zou ook zo kunnen zijn dat hun theorie wel degelijk klopt, maar dat Flavia de pijn uit die emotionele situaties niet probeert te verzachten. Dat ze deze emoties juist op zich af laat komen. In het laatste geval zou de theorie alsnog van kracht kunnen zijn.

5.1.4. Grammatica

Zoals beschreven, bestaat er een tegenstelling tussen Poplack en Myers-Scotton. Poplack stelt dat intrasententiële wisselingen enkel kunnen voorkomen bij gebalanceerde tweetaligen, terwijl Myers-Scotton, met het MLF-model, beargumenteert dat er geen gebalanceerde tweetaligen zijn en er altijd sprake is van assymetrische beheersing.

Deze casus wijst in de richting van Myers-Scotton. In Hoofdstuk 3 is weergegeven dat Flavia geen gebalanceerde tweetalige is. Uit de transcripten blijkt echter dat ze wel degelijk intrasententieel wisselt. Dit gebeurt wanneer zinnen langer en gecompliceerd worden of uitingen uit meerdere zinnen bestaan. Het lukt haar dan niet altijd om in het Nederlands te blijven praten. Doordat ze echter wel haar taalvaardigheid wil laten zien, begint ze een zin in het Nederlands, wisselt ze voor de moeilijke stukken naar het Engels en wisselt terug naar het Nederlands aan het einde van de uiting. Volgens Poplack zou Flavia dit niet moeten kunnen aangezien ze geen gebalanceerde tweetalige is. Deze intrasententiële wisselingen komen continu terug in het gesprek, waardoor er tal van voorbeelden zijn:

30) F: Ja, in de bus wel was er **a busdriver who didn't want to look at black people.**

31) F: **Ja**, it's a bit **anders**.

32) F: Ik moet met haar [haar zusje] afspreken wanneer is makkelijk om een beetje te appen of meestal als haar is op werk, **because she uses internet of the university.**

33) F: Even **aardappels** are **ook duur**.

5.2 Antwoord op de onderzoeksvraag

In deze paragraaf wordt getracht de onderzoeksvraag te beantwoorden aan de hand van de hypotheses. De onderzoeksvraag is:

Op welke manier komt codewisseling binnen een tweetalig koppel tot uiting?

Er zijn drie hypotheses opgesteld die zullen worden geverifieerd of gefalsifieerd.

1. De gesproken taal en aanwezigheid van codewisseling is afhankelijk van het onderwerp dat wordt besproken.

Deze hypothese kan worden geverifieerd. Het onderwerp dat besproken wordt, bepaalt in grote mate welke taal wordt gesproken en in hoeverre er codewisseling voorkomt (zie 5.5.1). Dit is veelal afhankelijk van de emoties die een onderwerp oproept. Wanneer ze spreekt over discriminatie spreekt Flavia voornamelijk Engels (zie 4.3.4 en voorbeeld 16, 17 & 30). Gesprekken over haar geboorteland, die haar naar die plek terugbrengen, hebben hetzelfde patroon tot gevolg en worden ook enkel in het Engels gevoerd (zie 4.3.6 en voorbeeld 21). Gesprekken over situaties in Nederland, zoals programma's die ze volgt of Nederlandse lessen (zie 4.3.2 in 13, 22 & 24), worden in het Nederlands behandeld.

2. Codewisseling vindt bij een tweetalig koppel niet plaats om inter-persoonlijke relaties te bepalen.

Uit dit onderzoek blijkt dat codewisseling niet plaatsvindt om inter-persoonlijke relaties te bepalen. Aangezien Ronald enkel wisselt om tot wederzijds begrip te komen (zie 4.2 en voorbeeld 1), heeft dit geen onderliggende laag waarin gemarkeerde of ongemarkeerde uitingen een persoonlijke relatie aangeven. Aangezien Flavia voornamelijk gespreksgerelateerd wisselt, is het onderhandelingsprincipe ook niet van toepassing op haar taalgebruik.

3. De taalvaardigheid van de participanten bepaalt de mate van codewisseling.

De taalvaardigheid van de participanten bepaalt in grote mate de frequentie van codewisseling. Ronald wisselt enkel naar het Engels als Flavia niet begrijpt wat hij in het Nederlands probeert te vertellen (zie 4.2 en voorbeeld 10). Flavia's taalvaardigheid van het Nederlands bepaalt dus Ronalds codewisseling. De wisselingen van Flavia zelf zijn ook afhankelijk van haar taalvaardigheid. Als ze zinnen begint in het Nederlands, maar niet weet hoe ze de zin af moet maken, wisselt ze naar het Engels en probeert wanneer mogelijk weer terug te wisselen naar het Nederlands (zie 4.3.1 en voorbeeld 1 & 2). Deze zinsstructuren zijn ook het bewijs dat Flavia als dominant tweetalige intrasententieel kan wisselen bevestigt daarmee Myers-Scotton in haar discussie met Poplack.

Als ze onzeker is over wat ze heeft gezegd, wisselt ze ook van taal. Dat gebeurt van het Nederlands naar het Engels waarin ze meer zelfvertrouwen heeft (zie 4.3.3 en voorbeeld 15 & 28).

Aangezien deze drie hypotheses zijn geverifieerd, kunnen ze samen een beeld scheppen over de codewisseling bij het onderzochte tweetalige koppel. Er zijn drie eigenschappen die codewisseling in deze situatie kenmerken. Ten eerste is de gesproken taal en de aanwezigheid van codewisseling afhankelijk van het onderwerp dat wordt besproken. Ten tweede vindt codewisseling bij een tweetalig koppel niet plaats om inter-persoonlijke relaties te bepalen en ten slotte bepaalt de taalvaardigheid van de participanten de mate van codewisseling.

H6. Conclusie

In deze conclusie zullen een drietal onderwerpen aan bod komen. Ten eerste zal een beknopte samenvatting van dit onderzoek worden gegeven. Ten tweede wordt een kritische noot geuit, waarna wordt afgesloten met suggesties voor eventueel vervolgonderzoek.

6.1. Samenvatting

Dit onderzoek is een casestudie naar een tweetalig koppel, bij wie wordt onderzocht hoe codewisseling plaatsvindt. Om dit te onderzoeken zijn een aantal gesprekken gevoerd, die zijn opgenomen om vervolgens geanalyseerd te worden. Het gevolg hiervan is dat er een aantal opvallende patronen en situaties aan het licht zijn gekomen, waarbinnen vaak wordt gewisseld of juist niet. Ten slotte zijn er drie kenmerken opgesteld welke de codewisseling binnen dit tweetalig koppel kenmerken. Het eerste is dat de gesproken taal en aanwezigheid van codewisseling afhankelijk is van het onderwerp dat wordt besproken. Het tweede dat codewisseling bij dit tweetalig koppel niet plaatsvindt om inter-persoonlijke relaties te bepalen. Het laatste kenmerk is dat de taalvaardigheid van de participanten de mate van codewisseling bepaalt.

6.2. Kritische noot

Uiteraard zijn er in dit onderzoek ook minpunten te benoemen. Ten eerste zijn de getrokken conclusies niet per se algemeen geldend. Dit onderzoek ging slechts over één tweetalig koppel binnen een doelgroep die vele malen groter is. Over de volledige groep van tweetalige koppels kunnen geen uitspraken worden gedaan.

Daarnaast is het tweede kenmerk discutabel te noemen. In de huidige fase van de relatie van de participanten draagt codewisseling niet bij aan het onderhandelen van de inter-persoonlijke relatie, maar het is mogelijk dat dit in het begin van hun relatie wel degelijk het geval is geweest.

6.3. Suggesties voor vervolgonderzoek

Ondanks het grote arsenaal aan bestaande literatuur over codewisseling ben ik van mening dat er nog heel veel te halen valt. Zo is communicatie binnen tweetalige koppels, een tweetal dat elkaar zo vaak spreekt dat er bepaalde structurele oplossingen ontstaan om de tweetaligheid te omzeilen, een markt waarin relatief weinig onderzoek is uitgevoerd. Aangezien dit onderzoek, mijns inziens, een aantal interessante patronen naar voren heeft kunnen brengen, is het wellicht interessant om deze te toetsen aan andere tweetalige koppels. Een suggestie zou zijn om een vergelijkbaar onderzoek op grotere schaal toe te passen en te kijken in hoeverre de koppels van elkaar verschillen en of de beschreven patronen in andere situaties ook van toepassing zijn. Daarnaast zou er een onderscheid gemaakt kunnen worden tussen koppels die lang of kort samen zijn, waardoor hypothese 2 zou kunnen worden gecontroleerd.

Bibliografie

Auer, P. (1995). The Pragmatics of Codewisseling: a Sequential Approach. In L. Milroy & P. Muysken (Eds.). *One Speaker, Two Languages. Cross-Disciplinary Perspectives on Codewisseling* (pp. 115-133). Cambridge: Cambridge University Press.

Auer, P. (1998). Introduction. Bilingual Conversation revisited. In P. Auer (Eds.), *Codewisseling in Conversation. Language, interaction and identity* (pp. 1-24). Londen: Routledge.

Belazi, H., Rubin, E. & Toribio, A.J. (1994). Code switching and X-Bar theory: The functional head constraint. *Linguistic Inquiry,* 25 (2), 221-237.

Bentahila, A. & Davies, E. (1992). Codewisseling and Language Dominance. *Advances in Psychology,* 83, 443-458.

Blom, J.P. & Gumperz, J.J. (1972). Social Meaning in Linguistic Structures: Codewisseling in Norway. In J. Gumperz & D. Hymes (Eds.). *Directions in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication* (pp. 407-434). New York: Holt, Rhinehart & Winston.

Bond, M. & Lai, T. (1985). Embarrassment and Codewisseling into a Second Language. *Journal of Social Psychology,* 126(2), 179-186.

Edel, K. (2007). *Strukturen des Bilingualismus. Untersucht am Codewisseling Deutsch-Spanisch.* Frankfurt: IKO.

Flyman-Mattsson, A. & Burenhult, N. (1999). Codewisseling in Second Language Teaching of French. *Working Papers,* 47, 59-72.

Gardner-Chloros, P. (2009). *Codewisseling.* Cambridge: Cambridge University Press.

Grosjean, F. (2010). *Bilingual: Life and Reality.* Cambridge: Harvard University Press.

Gumperz, J.J. (1982). *Discourse strategies.* Cambridge: Cambridge University Press.

Li Wei. (1998). The 'Why' and 'How' Questions in the Analysis of Conversational Codewisseling. In P. Auer (Eds.), *Codewisseling in Conversation. Language, interaction and identity* (pp. 156-176). Londen: Routledge.

Lüdi, G. (2003). Codewisseling and unbalanced bilingualism. In J.M. Dewaele (Eds.). *Bilingualism: Beyond basic principles* (pp. 174-188). Clevedon: Multilingual Matters.

Mazeland, H. (2003). *Inleiding in de conversatieanalyse.* Bussum: Uitgeverij Coutinho.

McClure, E & McClure, M. (1988). Macro- and micro-sociolinguistic dimensions of codeswitching in Vingard (Romania). In M. Heller (Eds.). *Codeswitching: anthropological and sociolinguistic perspectives* (pp. 25-51). Berlijn: Mouton de Gruyter.

Mihaliček, V. & Wilson, C. (2011). *Language Files: Materials for an Introduction to Language and Linguistics.* Ohio: Ohio State University Press.

Muysken, P. (2000). *Bilingual Speech: A Typology of Code-Mixing.* Cambridge: Cambridge University Press.

Myers-Scotton, C. (1993a). Common and Uncommon Ground: Social and Structural Factors in Codewisseling. *Language in Society,* 22 (4), 475-503.

Myers-Scotton, C. (1993b). *Duelling Languages. Grammatical Structure in Codewisseling.* Oxford: Clarendon Press.

Namba, K. (2002). An overview of Myers-Scotton's Matrix Language Frame Model. *Tokai University Shimizu,* 1-10.

Nortier, J. (1994). Dutch-Moroccan Arabic codewisseling in the Netherlands. *Indian Journal of Applied Linguistics,* 20 (1-2), 1-19.

Piller, I. (1997). An Experimental Study of Bilingual Couples' Communication. *Proceedings of the International Symposium of Bilingualism,* 230-243.

Poplack, S. (1980). Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en español: toward a typology of codewisseling. *Linguistics,* 18 (7-8), 581-618.

Sankoff, D. & Poplack, S. (1981). A formal grammar for codewisseling. *Papers in Linguistics,* 14 (1), 3-46.

Saville-Troike, M. (2003). *The Ethnography of Communication. An Introduction.* Oxford: Blackwell Publishing.

Thije, J.D. ten (2010). Lingua receptiva als bouwsteen voor de transnationale neerlandistiek. *Internationale Neerlandistiek: tijdschrift van de internationale vereniging voor Neerlandistiek.* 4, 5-10.

Winford, D. (2003). *Code Switching: Linguistic Aspects. An Introduction to Contact Linguistics.* Malden: Blackwell Publishing.

Bijlage 1: Transcriptieconventies

Zoals aangegeven in Hoofdstuk 3 zal hieronder worden uitgelegd volgens welke kenmerken de transcripten zijn opgebouwd, zodat de totstandkoming hiervan duidelijk is.

Notering

- leestekens fungeren als leestekens:
  . = punt
  , = komma
  ‘’ = aanhalingstekens (citaatgebruik door participanten)
- wisselingen worden aangegeven door taal A vetgedrukt te weergeven en taal B niet-vetgedrukt. In de praktijk wordt Flavia’s Nederlands (meestal) vetgedrukt en het Engels niet. Bij Ronald wordt het Engels vetgedrukt en het Nederlands niet. Dit onderscheid is gebaseerd op de frequentie van beide talen bij de proefpersonen.

  F: **Ja, in de bus wel.** There was a driver who didn’t want to look at black people. The bus bypassed me three times.
  R: Bilthoven is een mooie plek om te wonen. We wonen heel centraal, **right**?

Beurtafwisseling

- door de letters R en F wordt aangegeven van wie de uiting afkomstig is:
  R: uiting van Ronald
  F: uiting van Flavia
- elke beurt begint op een nieuwe regel
  F: Alles goed?
  R: Nee, twee fout.
- wanneer 2 sprekers tegelijk beginnen met een uiting zullen hiervoor pijlen → worden gebruikt:
  ➔ R: Ik ga vaak
  ➔ F: Ik bedoel
- wanneer een spreker de uiting van de ander onderbreekt, zal de onderbroken uiting een streepje achter het laatste woord krijgen en de beurt van de onderbreker begint met een sterretje *:
  F: Bedoel je of-
  *R: Of je veel Nederlands praat.

Gesprekstechnische kenmerken

- wanneer er zaken opvallen in het gesprek die verdergaan dan puur de betekenis van de woorden, wordt er tussen vierkante haken [ ] een toelichting gegeven
- wanneer opvallende stiltes vallen, zullen deze tussen ronde haken worden uitgeschreven, waarbij het getal tussen de haken de tijd van de stilte in seconden weergeeft (5)